

Božena Lipej*

POPISI PREBIVALSTVA, GOSPODINJSTEV IN STANOVANJ

Kronologija popisov

Popisi prebivalstva se po priporočilu Organizacije združenih narodov izvajajo vsakih 10 let, okrog letnic, ki se končajo na 0. To je obdobje, ki je optimalno za ugotavljanje trenutnega stanja prebivalstva in gospodinjstev ter za primerjave zajetih podatkov. Leta 1979 je Statistična komisija pri Organizaciji združenih narodov izdala priporočilo za hkratno izvajanje popisov prebivalstva in stanovanj kot elementov integriranega statističnega sistema s ciljem zadovoljevanja družbenih potreb posameznih dežel.

V Jugoslaviji je bilo izvedenih skupno sedem popisov, od tega dva predvojna (1921, 1931) in pet povojnih (1948, 1953, 1961, 1971, 1981), zadnja dva popisa pa sta vključevala tudi popis stanovanj (1971, 1981). V Sloveniji, ki je bila do prve svetovne vojne vključena v Avstro-Ogrsko, je bilo prvo štetje prebivalstva izvedeno ob uvedbi davčne reforme in terezijanskega katastra leta 1754. Od leta 1770 do 1850 je potekalo splošno štetje prebivalstva Avstro-Ogrske vsaka tri leta v okviru vojaških aktivnosti. Od leta 1857 so bili popisi na našem ozemlju poverjeni političnim okrajem in občinam in so se izvajali z današnjo zasnovo. Leta 1921 je bil izveden prvi jugoslovanski popis prebivalstva. Povojni popisi so skušali zajeti demografske strukture in tokove ter razširiti vsebino popisov na aktualne značilnosti populacije.

V šestdesetih letih je bil na območju celotne Jugoslavije nastavljen statistični kataster. V okviru le-tega so bili izdelani posebni obrazci z opisom meja posameznih

statističnih in popisnih okolišev, skice statističnih okolišev v ustreznem merilu (1:2000 do 1:20000) ter pregledne karte statističnih okolišev po občinah, pretežno v merilu 1:50000 (po Parizu). Ti materiali se vzdržujejo vsakih 10 let ob popisih.

Šifriranje teritorialnih enot

Popis leta 1948, ki je zajel le osnovne podatke o prebivalstvu, je bil že izveden po popisnih okoliših. Formirani in numerirani so bili v okviru Mestnih narodnih odborov z upoštevanjem meja naselij. Ravni teritorialnih enot so bile označene le z nazivi - narodna republika, okraj-mesto, mestni narodni odbor-rajon, vas, naselje. Šifrski sistem še ni obstajal, in ker še ni bilo ustrezne opreme, so bili podatki obdelani ročno. Leta 1953 je bil uveden šifrski sistem, podatki pa so se tudi prvič strojno obdelali. Teritorialne enote: okraj-mesto, občina, naselje in del naselja so dobile poleg imena tudi šifro. Popis se je izvajal po popisnih okoliših, ki so bili šifrirani v okviru občin. V letih 1959 in 1960 je bila formirana stalna mreža teritorialnih enot-statistični okoliš, v okviru katerih so bili enotno opredeljeni popisni okoliši. Za popise v letih 1961, 1971 in 1981 sta bili osnovni teritorialni identifikaciji šifra popisnega okoliša in šifra občine. Podatki so se za naselja agregirali s pomočjo popisnih in statističnih okolišev, za krajevne skupnosti (leta 1981) pa s pomočjo popisnih okolišev.

Namen popisov

S popisi prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj se zajemajo podatki o številčnem stanju prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, ki niso zajeti v drugih statističnih raziskovanjih. Podatki temeljijo na enotni zasnovi, metodologiji in standardih ter usklajenih metodah in tehnologiji zbiranja, obdelave, prikazovanja in izkazovanja podatkov. Prednost popisov je v tem, da se istočasno zajemajo podatki za celoten teritorij SFR Jugoslavije, s čimer je možno izvajati primerjave na ravni republike in občin, med naselji in krajevnimi skupnostmi.

* 61000 Ljubljana, YU, Republiška geod. uprava
dipl. ing. geod.

Prebivalci (osebe), gospodinjstva in stanovanja so osnovne popisne enote, ki so zajete v popisu.

Za prebivalstvo so značilne vitalne, izobrazbene, migracijske, etnične in druge karakteristike, ki se popisujejo po teh metodah dela in organizaciji najzahtevnejših statističnih raziskovanj. Gospodinjstvo, kot temeljna ekonomska celica, je vir podatkov o njegovih članih, družinah, viru dohodkov, posestvu, vrsti živine in kmetijskih strojev. Stanovanja kot sestavni del stanovanjskega sklada so v popisu interesantna po številu, velikosti, starosti in opremljenosti ter v povezavi z gospodinjstvi oziroma prebivalci za oceno določene stanovanjskega standarda.

Poskusni popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v letu 1988

Cilji poskusnega popisa so v proučitvi možnosti in načinih zbiranja točnih podatkov o opazovanih znakih enot popisa, primernosti metodologije, obrazcev z vprašanji in navodil za obdelavo gradiv.

Med pripravami za popis leta 1991 je bil v SFR Jugoslaviji izveden poskusni popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj od 1. aprila 1988 do 15. aprila 1988 za stanje 31. marca 1988. Skupno je bilo zajetih okoli 15000 prebivalcev v 66 popisnih okoliših. V SR Sloveniji je bilo popisanih 1307 stalnih in začasno prisotnih prebivalcev (430 gospodinjstev, 463 stanovanj) v 8 izbranih popisnih okoliših v občinah: Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Šiška, Maribor Pesnica, Maribor Rotož, Novo mesto in Škofja Loka.

Od 15. do 30. maja 1988 se je v SR Sloveniji izvajal poskusni popis kmetijstva za stanje 31. marec 1988, v drugih republikah in avtonomnih pokrajinah pa se je izvajal istočasno s poskusnim popisom prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj.

V SR Sloveniji so popisovalci poleg obrazcev (Popisnica, Vprašalnik za stanovanje in gospodinjstvo, Kontrolnik popisa) prejeli kopije delov osnovnih kartografskih prikazov Registra območij teritorialnih enot (ROTE) in Evidence hišnih števil (EHIŠ) za ustrezne popisne okoliše ter iz-

pise stalno prijavljenih prebivalcev po popisnih okoliših (povezava podatkov Centralnega registra prebivalstva SR Slovenije in EHIŠ-a). V ostalih republikah in pokrajinah so poskusni popis izvedli na podlagi podatkov in materialov statističnega katastra, ki so ga za te namene ažurirali.

Program aktivnosti na pripravah za izvajanje popisa leta 1991

Zvezni zavod za statistiko je v sodelovanju z republičkimi in pokrajinskima zavodoma za statisko pripravil Program aktivnosti na pripravah za izvajanje popisa leta 1991, ki zajema delovanje na področju priprav na popis od leta 1985 dalje. Izvedba popisa se predvideva za 31. marec 1991, zvezni Zakon o popisu naj bi bil sprejet do 31. julija 1989, republiški Zakon o popisu pa do 31. decembra 1989.

Republiška geodetska uprava (RGU) in Zavod SR Slovenije za statistiko (ZSS) sta leta 1987 pripravila okvirni program skupnih aktivnosti geodetske službe in statistike za pripravo izvedbe popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v letu 1991, ki sta ga posredovala v obravnavo Izvršnemu svetu Skupščine SR Slovenije in ga je obravnaval Odbor Izvršnega sveta za politični sistem in družbene dejavnosti na svoji 70. seji 10. novembra 1987. Med priporočili, stališči in sklepi so tudi naslednji:

- Letni programi geodetskih del morajo v okviru proračuna SR Slovenije zagotavljati sredstva za računalniško obdelavo podatkov ROTE-ja in EHIŠ-a.
- Izvršni sveti občin morajo v povezavi z občinskimi geodetskimi upravami zagotavljati ustrezne priprave na popis leta 1991 v povezavi z evidencama ROTE in EHIŠ.
- RGU in ZSS morata prilagoditi organiziranost in angažiranost kadrov ciljem popisa.
- RGU in ZSS morata pravočasno pripraviti zakonske osnove, metodološka in operativna navodila ter tehnološke pogoje za izvajalce popisa in nuditi vso strokovno pomoč za nemoteno delo na občinskih geodetskih upravah.

Zaradi tesne povezanosti, predvsem pri delu na evidencah ROTE in EHIŠ, sta RGU

in ZSS oktobra 1988 vodila regijske posvete v Sloveniji s ciljem načrtovanja pospešenega razvoja evidenc ROTE in EHIŠ za potrebe popisa leta 1991. Seminarji so obvezali strokovne delavce na občinskih geodetskih upravah, RGU in ZSS za ureditev velikega števila nalog, ker želimo, da bi bil novi koncept izvedbe popisa leta 1991 racionalnejši in točnejši.

Marijan Jelenc*
Tone Vidmar**

INFORMACIJSKI SISTEM SKLADA STAVBNIH ZEMLJIŠČ ZA POTREBE GO- SPODARJENJA S STAVBNIMI ZEMLJIŠČI

VIRI:

Lipej, B.: ROTE in EHIŠ pomagata pri popisu prebivalstva, Geodezija za prakso, Delo-Znanje za razvoj, Ljubljana, 4.8.1988.
Mauri, B.: Statistični kataster, Statistični informator za občine, Register območij teritorialnih enot (ROTE) - nastavitve in vodenje (Povzetki predavanj na bazenskih seminarjih septembra 1978), letnik XVI/2, Ljubljana 1978.

Republiška geodetska uprava: Priprave na popis prebivalstva gospodinjstev in stanovanj v letu 1991, dopis št. 45-51/5-87 z dne 30.10.1987.

Zavod SR Slovenije za statistiko: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji v letu 1981, Bilten št. 2, Ljubljana 1980.

Zavod SR Slovenije za statistiko: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji v letu 1981, Strokovno-metodološka navodila za organiziranje in izvajanje popisa, Metodološko gradivo št. 12/81, Ljubljana 1981.

Zvezni zavod za statistiko: Program aktivnosti na pripravi, sprovođenju i izvršavanju popisa stanovništva 1991. godine, Beograd 1985.

Zvezni zavod za statistiko, Zavod SR Slovenije za statistiko: Poskusni popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji v letu 1988, Metodološko gradivo št. 3/88, Ljubljana 1988.

1. UVOD

Kadar smo geodeti v "negeodetskih" organizacijah postavljeni pred dejstvo, da moramo uporabiti različne podatke geodetskih, katastrskih, kartografskih, statističnih in drugih javnih evidenc, se znajdemo v zadregi zaradi razmeroma neažurnega spremljanja dogodkov in sprememb pri pristojnih ustanovah. To dejstvo moramo seveda vzeti kot objektivno okoliščino, saj so vzroki za tako stanje v pretežni meri zunaj teh strok.

Včasih pa bi temu lahko rekli tudi samozadostnost strok, ki s temi evidencami upravljajo, kar pomeni, da se vsak informacijski sistem napaja z lastnimi informacijami, vse premalo pa je povezav in povratnih informacij iz okolja, kar pa je nujno, da tak sistem zaživi z uporabniki. Vsak sistem se tedaj obnaša suvereno in je samemu sebi zadosten, kar pa je v nasprotju z namenom, da naj bi iz te množice informacijskih sistemov napravili enoten konsistenten IS. V takih položajih se uporabniki srečujemo z velikimi težavami in preostaneta nam v bistvu le dve možnosti:

- poiskati sredstva in možnosti za izpopolnitev in ažuriranje evidenc, ob tem pa računati na pripravljenost odgovornih, da priskočijo na pomoč v kritičnih situacijah,
- dogovoriti se z odgovornimi ustanovami (tudi z upravnimi) za strokovno sodelovanje in finančno ter kadrovsko pomoč ter podatke ažurirati v lastni hiši.

*61000 Ljubljana, YU, ZIL Ljubljana
dipl. ing. org.

**61000 Ljubljana, YU, ZIL Ljubljana
dipl. ing. el.